

Linna/vallavolikogud

Linna/vallavalitsused

Juuni 2025 nr 31-2/25-25/1

Märgukiri poliitilise mainekujunduse vältimiseks omavalitsuste infokanalites

Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjoni (edaspidi komisjon) ülesanne on jälgida erakonnaseaduse täitmist. Erakonnaseadus keelab avalike vahendite kasutamise poliitilistel eesmärkidel erakonna või poliitiku erahuvides. Oluline on märkida, et erakonnaseadus ei erista valimiskampaaniat ega valimiskampaania perioodi muust poliitilisest tegevusest. Avaliku raha kasutamine on keelatud alati.

Komisjon on täheldanud, et kohalike omavalitsuste kommunikatsioonikanalites avaldatakse sageli, eriti aga valimiste eel, poliitilise iseloomuga teavet, mis on suunatud mitte kohaliku elu kajastamisele, vaid võimalikult olemate poliitiliste jõudude maine tõstmisele. Käesoleva märgukirjaga soovime juhtida tähelepanu, et poliitilise enesereklaami võimaldamine kohalike omavalitsuste info- ja veebilehtedes ning sotsiaalmeediakanalitel on vastuolus omavalitsuse tegevuse avalikkuse põhimõtte ning erakonnaseaduse nõuetega. Erakond, valimisliit või poliitik ei tohi kohaliku elu arendamiseks mõeldud raha kasutada erahuvides tehtavaks mainekujunduseks.

Komisjoni praktikale tuginedes võtame järgnevalt kokku mõned poliitilise mainekujunduse ja reklaami ilmingud, mida näeme peamiste ohukohtadena ja mida komisjon iseäranis jälgib ning millele komisjon vajadusel kui poliitilise tegevuse keelatud rahastamisele reageerib. Seejuures võtab komisjon arvesse, et reeglina on mõju omavalitsuse teabe kujundamisele nendel erakondadel või valimisliitudel, kelle esindajad on vallas või linnas võimalik. Just valitsejate mõju on peamine põhjus, miks omavalitsuse teabekanalites avaldatul tuleb tähelepanelikult silma peal hoida. Rõhutame ka, et kohaliku omavalitsuse infolehtede näol ei ole tegemist ajakirjandusega – nende väljaandmisel puudub ajakirjandusele iseloomulik toimetisvabadus. Poliitilise tegevuse keelatud rahastamist ei ole võimalik vältida ka sellega, kui lisaks võimalolijatele anda oma erahuvide ja poliitiliste eesmärkide edendamise võimalus ka opositsioonipoliitikutele. Samas tuleb märkida, et volikogu või valitsuse kui **omavalitsusorganite** tegevuse kajastamisel ei ole tegemist poliitiliste erahuvide edendamisega.

Üldine põhimõte on, et omavalitsuse teave, olenemata, kus seda avaldatakse – omavalitsuse infolehes või muus kanalis – peab lähtuma ainult ja ainult avalikust huvist. Tõsi on see, et valdade ja linnade infolehtedes, aga ka omavalitsusüksuse või -asutuse kodulehel või sotsiaalmeedia kanalis, on poliitilist erahuvi sisaldavat teavet sageli raske ära tunda. Esiteks, tehakse poliitilise eesmärgiga mainekujundust sageli varjatult, nõ „ridade vahel“. Teiseks, võib poliitilisest erahuvist ajendatud sõnumeid olla kajastatud läbisegi elanikule vajaliku teabega, mispuhul võib inimene mitte panna tähele, et mainekujundus on ajendatud eesmärgist mõjutada valimistulemust. Sealhulgas suunatakse selliselt inimese valimispäeval tehtavaid valikuid. See omakorda aga seab ohtu ausad ja vabad valimised.

Konkreetsemalt peab komisjon avaliku huviga otseselt vastuolus olevaks teavet, mis sisaldab üleskutset hääletada valimistel konkreetset mõne erakonna, valimisliidu või kandidaadi poolt. Poliitilise mainekujunduse ilminguna võib välja tuua ka vallavanema või linnapea või teiste omavalitsuse juhtfiguuride kasvava aktiivsusega kajastamise valimiseelsel perioodil. Näiteks hakkavad just siis ilmuma tänu- ja kiiduavaldused omavalitsusjuhi või tema erakonna või ka tema juhitava valla- või linnavalitsuse aadressil. Sarnaselt tuleb käsitleda ka eduraporteid, kus poliitikud kajastavad enda, oma erakonna või valimisliidu tehtut eranditult positiivses võtmes ja annavad poliitilisi lubadusi tulevikuks. Poliitilise

mainekujunduse ilminguks võib pidada ka fotosid, näiteks nn lindilõikamistest – poliitikut eksponeeritakse fotodel põhjendamatult tihti ja suures formaadis. Kuid keelatud poliitilise mainekujundusena tuleb komisjoni hinnangul vaadelda ka vastupidiseid ilmingud, kus kritiseeritakse poliitilisi oponente või konkurente.

Kui komisjon tuvastab kirjeldatud poliitilise mainekujunduse ilmingu, algatab ta menetluse erakonna, valimisliidu või poliitiku suhtes, kes maksumaksja raha eest poliitilist reklaami teinuna on saanud keelatud annetuse. Menetluse läbiviimise aluseks komisjonis on erakonnaseaduses sisalduvad keelud: esiteks – kasutada valimiskampaania läbiviimiseks avalikke vahendeid, sh kohaliku omavalitsuse raha, ja teiseks – vastu võtta annetust kohalikult omavalitsuselt kui juriidiliselt isikult. Komisjon on loetletud juhtumite suhtes algatanud haldusmenetlusi ja teinud erakondadele või poliitikutele ettekirjutusi keelatud annetuse tagastamiseks. Osa komisjoni ettekirjutusi on läbinud ka kohtuliku kontrolli.^{1,2,3}

Seadusandja on jätnud kohaliku omavalitsuse tegevust puudutava teabe avaldamise omavalitsuse enese korraldada. Seadus ei reguleeri, kuidas vallad ja linnad peaksid oma teabe avaldamist korraldama nii, et maksumaksja raha väärkasutamist poliitilises erahuvides välditaks. See annab omavalitsusele võimaluse – kaasates nii kõiki poliitilisi jõude aga ka kogukondi – nende teemade üle põhjalikult arutada ning ise otsustada, milline on konkreetsetes kohas asjade kõige sobivam korraldus.

Riigikontroll viis 2017. aasta kohalike omavalitsuste volikogude valimiste järel läbi auditi Omavalitsuste teavitustegevus valdade ja linnade infolehtedes⁴, milles soovitati **kohalikel omavalitsustel kehtestada põhimõtted selleks, et omavalitsuse infolehes jt omavalitsuse teavituskanalites oleks tagatud maksumaksja raha kasutamine vaid avalikes huvides.** Täpsemalt öeldes võiksid need põhimõtted käsitleda meetmeid, kuidas välditakse näiteks üleskutsete avaldamist valida mõnd poliitilist jõudu või konkreetset inimest või omavalitsuse juhtpoliitikute ülesastumiste põhjendamatult rohket kajastamist, samuti võimalolijate valitsemisperioodi eduraportite avaldamist ja enesereklaami poliitilisi konkurente või seisukohti kritiseerides. Riigikontrolli aruanne sisaldas ka soovitusi otsustada, kes ja kuidas infolehe väljaandmise põhimõtete järgimise üle järelevalvet tegema hakkab.

Heameel on tõdeda, et on mitmeid omavalitsusi, kes infolehtede jt omavalitsuse teavituskanalite kasutamise põhimõtted on enne selleaastaseid volikogu valimisi vastu võtnud. Komisjoni nimel innustan neid, kes seda seni teinud pole, sellekohaseid põhimõtteid välja töötama, kehtestama ja rakendama.

Eelnevalt viidatud Riigikontrolli auditis tõdeti siiski, et enamiku valdade ja linnade infolehtedes ei tuvastatud, et omavalitsused oleks avaldanud teavet, mis oleks olnud vastuolus avaliku huviga. See näitab, et valdade ja linnade infokanalites on erahuvides tehtavat poliitilist mainekujundust võimalik vältida, see sõltub vaid poliitilisest tahtest ja kultuurist.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Liisa Oviir

Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjoni esimees

¹ Tallinna Ringkonnakohtu 29. märts 2019 otsus nr 3-18-1316. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/fail.html?id=245834288>

² Tallinna Ringkonnakohtu 20. detsembri 2019 otsus nr 3-18-1318. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/fail.html?id=261333590>

³ Riigikohtu Halduskollegiumi 30. märts 2020 otsus nr 3-18-1537. Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/fail.html?id=266369268>

⁴ Kättesaadav arvutivõrgus: <https://www.riigikontroll.ee/DesktopModules/DigiDetail/FileDownloader.aspx?FileId=14304&AuditId=2474>